

ATROPOGENIC TOURISM RESOURCES OF VARNA BLACK SEA TOURISM DISTRICT

Abstract: Tourist region Northern Black Sea is one of the leading tourist areas in Bulgaria. Natural tourism resources are most importance for the development of tourism in the area, but the focus is increasingly on the absorption and full use of anthropogenic tourism resources. They are a larg group of tourist resources that are created by people, though not necessarily for the needs of tourism.

The purpose of this paper is to valorise and analyze the availability of Northern Black Sea tourist region with anthropogenic tourism resources as well as to assess their importance for the development of tourism in the region.

Author information:

Sevdjan Sabrieva

Lecturer PhD

Konstantin Preslavsky University of Shumen

✉ s.sabrieva@shu.bg

🌐 Bulgaria

Keywords:

Varna Black Sea Tourist Region,
anthropogenic tourism resources

Vanya Vasileva

Assoc. Prof. PhD

Konstantin Preslavsky University of Shumen

✉ v.vasileva@shu.bg

🌐 Bulgaria

УВОД

Сутвърдената през 2015 г. Концепция за туристическо райониране на България се обособяват 9 туристически района. Един от най-значимите за българският туризъм е Варненски черноморски туристически район с център гр. Варна. За нуждите на настоящата публикации районът на кратко ще бъде наричан Северно Черноморие, като посочените понятия се използват равнозначно. Районът обхваща освен северното черноморско крайбрежие на страната също и част от източния дял на Стара планина, част от Лудогорието и Добруджа. В обхвата на туристическия район влизат 25 общини:

- Аврен, Аксаково, Белослав, Бяла, Варна, Ветрино, Вълчи дол, Девня, Долни чифлик, Дългопол, Провадия и Суворово от област Варна;
- Балчик, Генерал Тошево, Добрич, Добрич селска, Каварна, Крушари, Тервел и Шабла от област Добрич;
- Велики Преслав, Каспичан, Нови пазар, Смядово и Шумен от област Шумен.

Поделя се на два подрайона - Варненско Черноморие и Добруджанско Черноморие, а административен център е град Варна. Район Северно Черноморие е с основна специализация в морския и спортния туризъм. Разширената му специализация включва също културно-познавателен, фестивален, делови, здравен и екотуризъм.

Туристическите ресурси са изключително важен детерминант на туристическата територия и в частност за разглеждания туристически район. Те до голяма степен предопределят нейната популярност, имидж и репутация¹. Водещо значение за развитието на туризма във Варненски черноморски туристически район имат природните туристически ресурси и по-специално Черноморското крайбрежие. Тук е най-дългата по цялото черноморско крайбрежие пясъчна ивица – при устието на реките Камчия и Фъндъклийска, община Долни Чифлик.

Поради значителната преексплоатация на природните туристически ресурси особено през летния сезон все по-често вниманието се пренасочва към усвояването и пълноценното използване на антропогенните туристически ресурси. Чрез тях се очаква не само да се разшири туристическото предлагане и да се разнообрази престоят на туристите, но също и да се преодолее поне частично проблемът със сезонността.

Целта на настоящата публикация е да валоризира и анализира обезпечеността на Варненски черноморски туристически район с антропогенни туристически ресурси, както и да оцени значението им за развитието на туризма в района.

СЪСТОЯНИЕ НА АНТРОПОГЕННИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ РЕСУРСИ

По данни на Националния институт за недвижимо културно наследство (НИНКН) районът разполага с 2938 паметници на културата (табл. 1). Те са неравномерно разпределени, като близо половината от обектите са ситуирани в област Варна. Що се отнася до обектите с национално значение обаче, водеща е област Шумен. В областта се намира и Национален историко-археологически резерват (НИАР) Мадара, който е признат от ЮНЕСКО за обект на световното културно наследство.

Музеите в района са 16, като те са приблизително равномерно разпределени по територията му (табл. 2). С най-много музейни експонати разполага област Добрич, а най-много посещения в музейните обекти отчита Варненска област. Съществува положителна трайна тенденция за ежегодно нарастване броя на посетителите в музеите в района, като най-осезателна е тя във Варненска област (таблица 3).

Табл. 1: Недвижими културни ценности /паметници на културата/ във Варненски черноморски туристически район за 2015 г.²

Области	Общ брой декларирани и обявени	Световно значение	Национално значение	Археологически резервати
Общо за района	2938	1	176	8
Варна	1446	-	21	2
Добрич	863	-	8	2
Шумен	629	1	147	4

Източник: НИНКН³

¹ Kabakchieva, D., 2019: Tourism. Communication. Reputation. Shumen University press

² Regional Development Plan for the Northeast Region 2014-2020

³ <http://ninkn.bg/> (21.10.2019)

Табл. 2: Музеи към 2018 г.

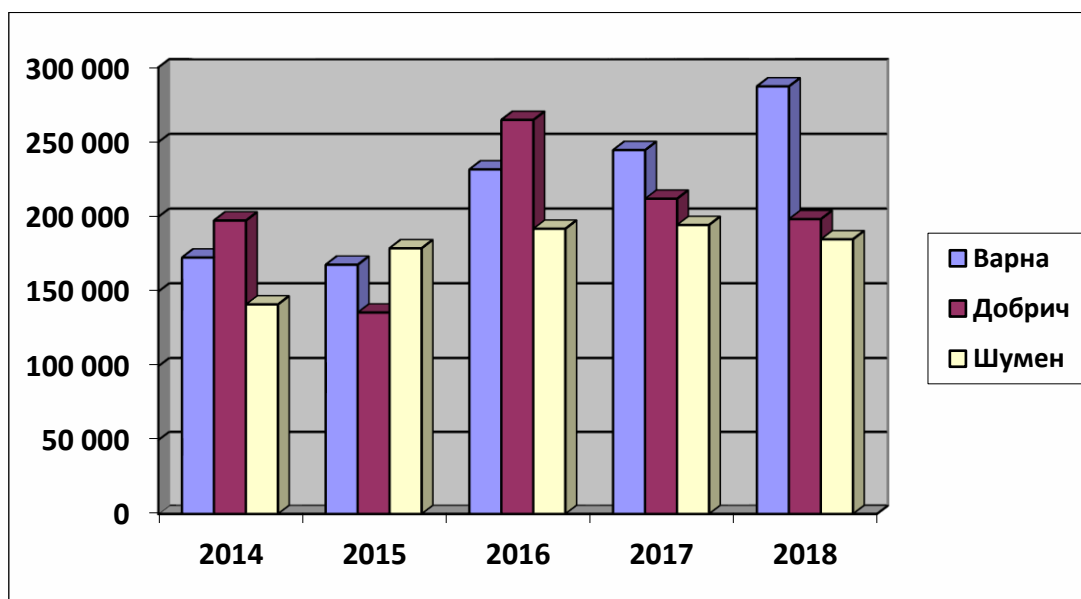
Обхват	Музеи	Посещения	Експонати
България	174	5 084 387	7 418 930
Район Северно Черноморие	16	670 891	620 312
Варна	6	287 335	171 734
Добрич	6	198 537	242 909
Шумен	4	185 019	205 669

Източник: НСИ⁴

Табл. 3. Посещаемост на музеите по области за периода 2014 – 2018 г.

Области/години	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.
Северно Черноморие общо	511 791	483 000	688 736	651 476	670 891
Варна	172 796	168 000	231 760	244 705	287 335
Добрич	197 583	136 000	264 918	212 176	198 537
Шумен	141 412	179 000	192 058	194 595	185 019

Източник: НСИ⁵

Фиг. 1: Посещения на туристи в музеите в района по области за периода 2014 – 2018 г.

Област Варна⁶ разполага с разнообразно и богато културно-историческо наследство. Недвижимите културни ценности в областта са 1466 бр., което представлява 45,5 % от всички недвижими обекти в региона. Това означава, че почти половината от тези антропогенни туристически ресурси се намират на територията на Варненска област. От тях 21 на брой са тези с национално значение. Голяма част от значимите културни обекти попадат на територията на

⁴ www.nsi.bg (21.10.2019)

⁵ www.nsi.bg (21.10.2019)

⁶ Varna Regional Development Strategy 2014-2020.

община Варна. С голямо значение за развитието на културния туризъм и неговите разновидности са Варненският халколитен некропол, Римските терми /община Варна/; археологическите разкопки на град Марцианополис, Античния амфитеатър, Епископската базилика /община Девня/; Средновековната крепост „Овеч“, Обект „Праисторически солници“ /община Провадия/. Община Аврен разполага с 85 паметника с регионално и местно значение. Интерес представляват античните селища и могилни некрополи край селата Бенковски и Болярци, средновековният скален манастир „Кешишлик“, Средновековната крепост „Петрич кале“ /национален паметник на културата/, къща – музей „Йордан Ноев“. Други значими културно – исторически ценности в областта са крепостта „Михлюз кале“ /община Аксаково/, Историческа местност „Тепавицата“ /община Белослав/. На територията на Варненска област функционират 153 читалища и 2 регионални библиотеки, които имат отношение към българските посетители.

Област Варна и в частност **град Варна**⁷ е един от най-значимите културни центрове в страната с провеждащите се в него шест *национални фестивала*. Градът разполага с Фестивален и конгресен център, Дворец на културата и спорта, с четири театъра, осем музея, художествени галерии, библиотеки и читалищна мрежа. Във Варна функционират над 20 галерии, които представляват ресурс за туристически продукти. По данни на Министерството на културата на територията на областта се намират 2 общински галерии – Художествена галерия „Борис Георгиев“ и Галерия на графичното изкуство.

На 33 km от Варна се изгражда най-големият и първи по рода си културно-исторически и развлекателно-образователен парк от този тип в страната, а според официалният сайт⁸ на парка и в света. Проектът започва с изграждането на Неолитно селище край с. Неофит Рилски, което бързо набира популярност. В завършения си вид *Историческият парк* ще обхваща над 500 декара площ, Историческият парк представя човешката история по нашите земи 10 000 години назад във времето през петте епохи на човешката цивилизация. Предвиждат се различни интерактивни и сетивно-образователни формати, тематични занаятчийски курсове, исторически представления и филми, обучения в древни бойни и битови умения, конна езда, теоретични семинари, изложби и точни възстановки на обекти, предмети и начин на живот и др. , както и съвременни атракции. Паркът е официално открит през юни 2019 г. Планира се целият обект, в пълна функционалност, да бъде завършен през 2022 година.

Една част от културното наследство на областта представляват *музеите*, които са 9 на брой /4,5 % от музеите в страната и 28,1 % от музеите в региона/. Интерес представляват Варненски археологически музей, Военноморски музей, Парк – музей „Владислав Варненчик“, Къща – музей „Георги Велчев“, Музей за историята на Варна, Музей на Възраждането, Етнографски музей, Варненски природонаучен музей, Музей на куклите, Музей по история на медицината, Историко – етнографски комплекс „Прабългарско селище Фанагория“, Музеят на римските мозайки в Девня, Историческите музеи в Дългопол, Провадия, Суворово и етнографски музейни сбирки. Археологически музей – Варна съхранява най-старото златно съкровище в Европа.

В областта се провеждат множество *културни събития* с международно и национално значение. Само в град Варна се провеждат над 15 международни фестивала, по-известни, от които са Международният музикален фестивал „Варненско лято“, Международният театрален фестивал „Варненско лято“, Международният фестивал за късометражно кино, Международният филмов фестивал „Любовта е лудост“, Международният фестивал за популярна музика и други.

⁷ Sabrieva, S., V. Vasileva, 2017: Cultural tourism in Varna district – specifics and perspectives for development, Proceedings of the XIV conference „Natural Sciences‘2016“, 58-61.

⁸⁸ <https://ipark.bg/MissionAndGoals/Details/27> (21.10.2019)

Националният музикален конкурс „Св. Обретенов” – гр. Провадия е единственият престижен форум, който се провежда извън областния център.

Културните прояви, провеждани в област Добрич, са предимно с местно и регионално значение. Познавателните пътувания на територията на областта са насочени главно към запознаването с наличните и въведени в туристическа експлоатация исторически, архитектурни и етнографски забележителности. Основните посещавани обекти са строго концентрирани на територията на общините Балчик, Каварна и Добрич – град.⁹

Недвижимите културни ценности в района са 863, което представлява 29,4 % от културните ценности в региона. От тях 8 са с национално значение и два резервата.

От недвижимите културни ценности с национално значение се открояват Национален археологически резерват „Яйлата” /общ. Каварна/, Античната и средновековна крепост „Калиакра” и прилежащата и акватория с. Българево, общ. Каварна., Архитектурно – парков комплекс „Двореца”, Античен храм „Кибела” – археологически паметник включен в категорията национално значение от 2010 г. /общ. Балчик/, Праисторическо селище „Шабла – Дуранкулак”, общ. Шабла и други. С голям потенциал, но все още непроучени остават скалните манастири в село Оногур, общ. Тервел.

Музейните експонати в област Добрич са 240 000 съхранявани в 7 музея. С най-голяма посещаемост са Историческият и етнографският музей в Балчик; Градски исторически музей, Експозиция „Добруджа и морето” /град Каварна/, Регионалният исторически музей и неговите обекти в град Добрич, Исторически музей в град Тервел.

През 2010 г. на Седмото международно туристическо изложение „Културен туризъм” във Велико Търново, община Балчик получава награда в категория „Популяризиране на нов обект от културно - историческото наследство”. Община Добрич кандидатства по програми за развиване на нови туристически продукти, възстановяване на културно-исторически паметници и модернизация на местната инфраструктура.¹⁰

В областта се провеждат редица международни и национални прояви, благоприятстващи развитието на събитийният и фестивалния туризъм.

Община Каварна привлича все повече туристи и така се превръщъ в културна и рок столица на Балканския полуостров с вече ежегодното организиране на 6^{-ти} май празник на гр. Каварна, Международен Общобългарски Младежки Фолклорен Събор „С България в сърцето”, Миден и Рибен Фест, Седмицата на морето и "Калиакра" Рок Фест.

Значими културни прояви и фестивали на територията на областта се провеждат и в градовете Добрич и Балчик. Интерес представляват: Национален пленер „Художници, Балчик, Любов”(април), Международен детски фестивал на изкуствата „Трикси” (август), Международен фестивал “Balchik Classic Days”, Международен филмов фестивал за късометражно кино (юни), Международен фестивал „Процес - пространство”, Международен детски фестивал „Усмивките на морето” (юни), Международен фестивал на религиозната музика „Свети Атанас” (манастира „Св. Атанас” в с. Оброчище през месец май), община Балчик; Европейския поп – рок конкурс „Сарандев”, Международния младежки фестивал – конкурс „Фолклор без граници” – Добрич – Албена, Международен фестивал на детските хорове „Захари Медникаров” Албена – Добрич, Международен младежки музикален фестивал – конкурс „Надежди, таланти, майстори” Добрич – Албена, Фестивал на мажоретния танц с международно участие „Златен помпон” Албена – Добрич, Международния проект „Хартията”, Международно

⁹ Dobrich District Development Strategy for the period 2005 – 2015.

¹⁰ Tourism Development Program in the Municipality of Dobrich 2012

детско изложение „Даровете на Земята, Водата и Въздуха”, Национален конкурс „Музикални надежди”, Музикалното явление "Седмица на камерната музика" в община Добрич.

Област Шумен¹¹ разполага с разнообразни и богати антропогенни ресурси. Пример за това са *старите столици* Плиска, Велики Преслав, Шуменска крепост, паметникът „Създатели на Българската държава” световноизвестният „Мадарски конник”, Томбул джамия и др.

По данни на Националния институт за недвижимо културно наследство /НИНКН/¹² на територията на областта се намират 629 деклариращи и обявени *недвижими културни ценности* /21,4 % от недвижимите ценности в региона/. От тях 1 със световно, 147 с национално значение, сред които 4 *археологически резервата*. Тук се намира единствения в региона паметник със световно значение – Мадарски конник, включен в списъка на ЮНЕСКО за Световното културно и природно наследство. От общо осемте резервати в региона четири се намират на територията на Шуменска област - територията на Вътрешния град на Плиска – първата столица на българската държава (на Балканите), включена в каменната крепостна стена, градът е столица на държавата от 681 г. до 893 г. ; Територията на средновековния град Преслав /Вътрешния и Външния град/, включена в границите на външната крепостна стена – втората българска столица и център на средновековна литературна и художествена школа; Районът, източно от с. Мадара между селото, лозята и шосето към парка, новото гробище, както и територията на парка под скалите; Монументалният комплекс „1300 години България“.

Туристическите забележителности са концентрирани в близост или в областният център - град Шумен. Наблюдава се силна диспропорция в развитието на туризма в областта, съсредоточен предимно в общините Шумен, Велики Преслав и Каспичан.¹³

Най-посещаваните обекти в областта са Национален историко-археологически резерват (НИАР) „Мадара” и НИАР „Плиска”. Следващи по привлекателност са Паметник „Създатели на Българската държава” и Историко-археологически резерват (ИАР) „Шуменска крепост”. Регионален исторически музей – гр. Шумен, както и къща -музей „Панайот Волов”, къща-музей „Лайош Кошут”, Музеен комплекс „Панчо Владигеров”, къща-музей „Добри Войников” и Томбул джамия остават на заден план, макар че Регионален исторически музей – гр. Шумен и Томбул джамия са част от националните туристически обекти.¹⁴ Отчита се тенденция към повишаване на посещенията към тях (табл. 3).

Община Шумен е организатор на редица *културни събития и прояви*. По-популярни сред тях са: Международен театрален фестивал “Друмевите театрални празници - Нова българска драма”, Международни детско -юношески хорови празници „Добри Войников”, Международно биенале по скулптура „Мадара”, Национален конкурс за пианисти и цигулари "Панчо Владигеров", Национален студентски литературен конкурс „Боян Пенев”, Карнавал на плодородието, Детски театрален конкурс Коломбина, Фестивал на любителските исторически филми, Национални ученически театрални празници, Национален конкурс за изпълнение на унгарска и българска литература, Традиционен народен събор "На вечерник в Дивдядово", Национален пленер по живопис, Национален фестивал на мажоретния танц "Мадарски конник",

¹¹ Shumen District Development Strategy 2014 – 2020

¹² <http://ninkn.bg/> (21.10.2019)

¹³ Vasileva, V., 2016: The current state of tourism in the Shoumen region, International Journal Knowlege, vol. 15.2 / December, pp. 832-839

¹⁴ Vasileva, V., 2016: The current state of tourism in the Shoumen region, International Journal Knowlege, vol. 15.2 / December, pp. 832-839

Международен фолклорен фестивал с гостуващи групи от фолклорния фестивал във Велико Търново и др.¹⁵

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Антропогенните туристически ресурси са важен компонент в туристическото предлагане на Варненски черноморски туристически район. Те са ключови за формирането на продукта на културно-познавателния, деловия и фестивалния туризъм, на които се залага все повече във връзка със стремежа за удължаване на туристическия сезон, удължаване и разнообразяване престоя на туристите. Неравномерността в териториалното им разположение и усвояване обуславя териториално диспропорции в туристическия бранш.

Варненски черноморски туристически район е сред водещите в страната по количествена обезпеченост с историко-археологически ресурси. Тук са едни от най-старите археологически находки не само за България, но и за Европа. Районът не разчита само на историческите си дадености. Изградени са редица съвременни съоръжения за нуждите на спортния, развлекателния и деловия туризъм. Тук се намират близо половината голф игрища в България, както и голяма част от развлекателните и тематични паркове в т.ч. аквапаркове, както и най-новият Исторически парк. Добре развита е музейната мрежа, като част от музеите нямат аналог в страната. Културният календар особено във Варна е богат на събития, което формира допълнителен туристически интерес. Макар и по-слабо представени са също и архитектурните, етнографските, религиозните ресурси. Те разполагат с потенциал за по-добро бъдещо усвояване и използване.

References:

1. Kabakchieva, D., 2019: Tourism. Communication. Reputation. Shumen University press, 107.
2. Sabrieva, S., V. Vasileva, 2017: Cultural tourism in Varna district – specifics and perspectives for development, Proceedings of the XIV conference Natural Sciences 2016, 58-61.
3. Vasileva, V., 2016: The current state of tourism in the Shoumen region, International Journal Knowledge, vol. 15.2 / December, p. 832-839.
4. Dobrich District Development Strategy for the period 2005 – 2015.
5. Regional Development Plan for the Northeast Region 2014-2020.
6. Shumen District Development Strategy 2014 – 2020.
7. Tourism Development Program in the Municipality of Dobrich 2012.
8. Varna Regional Development Strategy 2014-2020.
9. <https://ipark.bg/MissionAndGoals/Details/27> (21.10.2019)
10. <http://ninkn.bg/> (21.10.2019)
11. www.nsi.bg (21.10.2019)

The publication is realized under the project "Resource potential as an opportunity for cross-border cooperation" № ПД - 08 - 121 / 04.02.2019 at the Department of Geography, Regional Development and Tourism of the Konstantin Preslavski University of Shumen

---

¹⁵ Regional Development Plan for the Northeast Region 2014-2020.